

Galizia aldetik txangolari (2)

2.011n Bagillaren 9tik 2.011n Bagillaren 16ra ADIÑEKOAKIN

ASTE ONETAN, GALIZIATIK ZEAR TXANGOLARI IBILTEKO, ADIÑEKO ERAKUNDEAK AUKERATU EUSKUN OSTALETXEA.

2.000ko urtean Urtarrillaren 21ean, Galiziako Batzordearen lendakaria izan zan Iribarnetar Fraga, eta Gaztela Mantxako Batzordearen lendakaria zan Bono ta Martineztar Jose Antoniok, zabaldu eben Sanxenxoko erri politan lenengoz lau izarrezko goimaillakin, I Karlos Silgar ostaletxea, gaurko denboratarako ederto atonduta dagoen ostatu ederra.

Ostatuaren Silgar izena, bealdean dauan ondartza ederraren izenetik artzen dau.

Logelak, argitasun andi, garbi, eta ikuspide ederraz daukaz, bere oge zabaletan lasaitasun guztiagaz atsegintasun ederrenean lo egiteko.

Jantoki zabala eta ondo apainduta, guri egun guztietako gosari, bazkal afariak, jateko plater ta maitresneri desberdiñekaz atara egiten euskuna. Eta baten batek geiago gura ba eben, serbitzariak gure inguruan egoten ziran prest, gure genduna ostera emoteko.

Bai, baten batek ataraten euskuna osagillegaitik debekatuta eukiten ba eben, beste janari bat ekarteko prest egoten ziran.

Bikain egon giñan zainduta ostaletxe orretan euren aldetik.

BEKO IBAIAK eta SANXENXOKO ERRIA.

Galiziaren Beko Ibaiak, peninsula onen Iparaldeko mendebalean kokatuta dagoz, Pontebedra ta A Koruñako lurraldearen bitartean, edo ta La Guardian dauan Miño ibaitik Portugaleko mugaraiño, eurak daukiezan edertasun guztiegaz.

Adela gure gidariak esaten eban: esan leike "Jainkoak atsedean billa, bere besoak ipini ebazala itsas adarrezko sarrera eder orreik egiteko.

Izpazter edo itsasertz orreitan lau dira daukazan itsasoko sarrerak:

-Korkubioneko ibaia edo itsasadar⁽¹⁾, Fisterrako lurmuturra daukena, eta Sallaseko ibaiaren urak artzen dauenak.

-Muros eta Noiako ibaia edo kresal obai⁽²⁾, Tambre ibaiaren urak artzen dabela.

-Arousako ibaia edo ugalde, Ullaren ibaiko urak artzen dauela.

-Pontebedrako ibai edo abai⁽³⁾, Lerez ibaiaren urak artzen dauanak.

(1) Itsasadar = ria. (2) Kresal obai = ria. (3) Ibai edi abai = ria.

-Eta Bigoko ibai edo itxasadarra, sarreran Ziesko ugarte ederrak daukezanak zain, eta San Simonen kolko antzeko erdian San Simon ugarte. Ospe andiko Sanpayoren zubia, bertan borroka andia egin zalako Napoleonek eroan ebazan gudaloztearen aurka.

Aberastasun aundia daukie lau itsasadar orreitan.

Sanxenxoko erria:

Sanxenxoko erria, Benturerako mendi egaletik itsasoaren ertz edo ondartzara beratzen dan 42´3Km²ko zabalkundean kokatuta dago, eta bere garrantzizko auzotasunak, Billalonga eta Portonobo dira.

17.377 biztanle daukaz, 2.008an Iraillaren 7an egin zan biztanle lerrotik artuta, udan, oporretako jendearekin 100.000ra eltzen dirala.

XXn gizaldian euki dauz erri lez bere aldaketa guztiak, portuen egokitasunagaz, etxeak, zugazti ta lore baratzak, kale egalak ta ibilteko leku ederrak askeneko 30 urte onetan geien, erria eurentzat eta txangolarientzat atsengintsu eginda. Bere erri biztanleak Galiziaren erri guztienak baiño geiago ugaritu dira.

Galziak daukan oiana gurelangoa da, eta lurrak emoten dautsoezan obariak be bai, baiña erdi ugarte edo peninsula onen Ipar Mendebal orrek beste Atlantargi zuriago bat dauka, lur eta itsasoari edertasun berezi bat emoten dautsona.

Sanxenxoko erritarren ogibidea, baratz, itsasoko kolkoetan daukiezan aizlau⁽¹⁾, arrantza, eta txangolarien etorkera geien da.

Jauntxo, lurraren jabledunak, diruzaleak, edo ta ameriketatik aberastuta etorri ta Ibar zabaletan egiten ebazan pazo edo arrizko jauretxe ederrak be badaukiez, geienak ondo zaintzen diranak, eta XIV gizalditik leen jaiotzaren ondorengoan datozenak.

Sanxenxo, orreoz beterik dago antziñako etxe inguruetan, eta ederrena Martinez ta Rodrigetzar Inaziorena da.

Albariño ardo zuria da bikain edo ardo ona daukiena, otz eta urteko egintzan edo bigarrenekoan geien luzetuta edaten dana.

Sanxenxoko erritarrak badaukie, 1.878an jaiio eta 1.927an Santiagon il zan Piñeiro gizandia be, erriari bere egazkiñagaz izen andia emon eutsona.

Itsasbazterreko erri polita izanez gain, antziñakoa da, Ptolomeok K.o. IIIn gizaldian⁽²⁾ aipatzen dauena.

(1) Aizlau = batea, bandeja. (2) Ptolomeo = 100-178 d.K.

A Lanzadako itsasmutur txikian dauan antziñako gaztelua, bir eraiki zan mauritarrengandik babes-teko, eta K.a. 1.000 urte inguru an egon zan Fenizioaren arri lantegi zar bategaz be baliotu ziran.

XVIIIIn gizaldian bizi zan Kornide gaillegu jakitunak esaten dau, orko gazteluaren inguruan, Lambriaka izenagaz erritxo edo leiñu auzo bat egon zala, Ponponio Melak⁽³⁾ bere idazlanetan aipatzen dauan lez, Fenizioak kokatu ta keltiarrak joan orduko, euskaldun ziranak.

Euskaldunak zirala esaten dot, orduko erdi ugarte au euskalduna izan zalako, gaurko jenetista ta iker-tzail edo aztertzaile jakintsuek esaten daben lez.

Olan izan bear izan ziran, erromarratarrak gudaren erasoka agertu ziranean keltiarrak gure artean aienatu ziralako, eta Galizian euskaldunak eurekin.

Auek len esan dogun lez, Ekialdetik etorrita, naiz jakintzan euskaldunak baiño aurreratuago egon arren, bardin antzekoak izan ziran demokraziz-

ko askatasun zentzuan, eta erri biak, erromatarren odoljariozko gudaren erasoan aienatzeko arriskuan egonda, ondo konpondu ziran.

Or, ez litzake egon bear iñoren zalantzazko arritasunik.

Arritasunezko gauza bat ikusten dogu emen baiña, edestilari maltzurak, euskaldunak sekula bizi ez ba ziran lez, edo ta keltiarrak ariñago agertu daitezcan, oraiñarte mundu onen berezko errien aurkakoak diran fazizta irabazleen alde kokatuta, aurkitzen diran Keltiar arri landuen arrastuekaz, zalantzan ipinten dabela, keltiarrak, Euskaldunak baiño ariñagokoak ez ba ziran izan.

Euren izkuntzan ta arrietan be badaukiez gauza geiago, “Iri” “Ar” eta abarreko euskal itz, ta ilobiko atz edo arrastotik daukiezanak, zutik ipinitako “antas” edo “orcas”eko arri andiak, “dolmenak”, “tumuloak”, “kromletx” eta abar.

(3) Pomponio Mela, idazle ta lur-jale Ibero-latinoa = Igo gizaldian bizikoa.

Dana dala, Pontebedra, Bigo, eta Arousako itxasadar orreitan Beko Paleolitikoaren aldiaren euskaldunek egiten ebazan antzeko, edo ta eurak egineko ainbat aurpegi bietatik landutako arriak aurkitu dabez.

A Lanzadako itxas bazterrean, Paleolitikoaren aldiko arri landuak aurkitu ziran, Frantziako Saint Atxeulen⁽¹⁾ euskaldunak eginda aurkitu ziranen bardiñ antzekoak, eta Pontebedrako erakus tokian, Galiziako Nantesen aurkituta goiko Paleolitikoan⁽²⁾ ziratu edo dirdirazitako⁽³⁾ arri landuak erakusten dira.

Eta A Lanzadako itsasmutur orretan eurak mauritarrengandik babesteko eraiki eben gaztelua, gaur barriztu edo barriz eraiki eben ondoan, jausita dagon Ama Birjiñaren baseliza, erdiaroko denboratan Konpostelako Santiagoren mitrazkoa izan, edo ta apezpinkuntzaren gaztelua izan zana be erakusten dabe.

Galziarrak, tupiki edo borontzezko eta burdiñezko gauza asko daukiez, Ekialdetik eurak ekarri ebelako gauza bi orrein aziera edo jendekuntza⁽⁴⁾.

Kastro, leiñuaren gudatzabolak edo gudal etxauntza asko dagoz Sanxenxoko errian: A Lanzadako Oteiro das Lapasen, Nantesekoa, Seixomilekoa 149m. daukazenak goi aldean, Adinakoa Faromendian, Dorronekoa, Paxariñasen Elmo, eta Portonobokoa, Portonoboren berriztasunezko zabalkeran ezereztu zana.

Sanxenxoren Noallako auzotasunean eta fenizioak eginda XVIII In gizaldiraiño eldu zana, gatzaren garrantzi andiko meaztegia⁽⁵⁾ be euki eben, arraiñak idortu edo legortuta gero gatza emonda, Erdiko itsaso edo Lurrarteko itsasoaren itsas baztarretan saltzen ebezanak, Adalak erakutsi euskun, eta Sanxenxo orregaitik izan zala jende askoren erria esan euskun.

Sanxenxoren garrantzi andiko edestia baiña, XII In gizalditik asten da, Gelmirez gongotzai edo artxapezpikua bere feudojaun-tzutasunagaz, batzuetan Urraka erregiñaren alde eta beste batzuetan aurka ibiltzen zana, jauntxuen alderdikeri jokua zelan izaten zen beti kontuan artuta.

(1) Saint-Achel = achelense. (2) K.a. 35.000-10.000 urte. (3) Arri ziratu edo dirdirazitako = piedra pulimentada. (4) Aziera edo jendekuntza = civilizaciòn, o, conocimiento en la labor de esos dos metales. (5) Gero Arousa-ko ugartean be egin ebena.

Argi dago, keltiar edo gallegoak, euren adierazpen ederra emon dautsela bizitz oneri.

Gaur baiña, ikusten doguedestiko bizi luzearen ikasbidetik euren baitaren sinismena nortasunean oiñarrituta, eta askatasunaren demokrazizko giza eskubidean ikasitakoakin erperatuta egonda, ainbatetik basne edo zorne⁽¹⁾ antzeko bat sartu jakiela gali-ziar askori.

Santiagoren guzurrezko asmamenaren naste orreitan eta ainbeste menpeko ekintzagaz gogaituta beste urten biderik ez dabelako ikusten, esan lei nortasunezko baitari ekanduzko zentzuan jaramon egin barik diruagaz maitemindu dirala, eta gogaitasun orreitan, PPko agintearen eragipenezko eritzian ostonduta ibiliaz, Franko fazizta “Nacional Katolicismo”aren menpetasunezko liberaltasun orren illunpean dagozala.

Ez dabe gureko galiziarrek argira urten nai ?.

Eta euren Biltzarrean ikusten dan gauza argia da, PPkoak 9 autatukoakaz danok baiño geiago daukala, B.N.Gk 4, P.S. 3, eta askatasun bidetik dabilzenak ezarleku 1 bakarrik daukielako.

BIDAIAREN TXANGO EGUNAK.

2.011n Bagilla-ren 9-an:

Goizeko 7retan urten gendun Zornotzatik Lourdes, ni, eta Maite bigarren alabak berebilla eroaten ebala Bilbaoko Termibusera joateko, eta an Rias Baixas Adiñeko antolakuntzaren berebil busera igonda, Galiziarra joateko.

Busaren gidariari Tito izenagaz deitzeko esan euskuen, eta bidaiaren zuzendari edo gidariari Adela.

Bien aldetik, ez gendun euki zentzun andiko arrera edo arreman onak baiño, eta Adelaren aldetik, bidai guztian egin ebazan adierazpen zeatz bidetik, Galiziaren edertasuna argitasun andiagaz aurkeztu euskun.

Ez gendun bear geiago, Galiziatik txango au atsegiñezko zorionean egiteko.

Bidean, gaurko legeekin berebilbusen gidariak egin bear ebazan ordubiko geraldia egin genduzan:

Bata, 10k ogei gitxiagoetan Burgoseko Arias Serrano bideko ostatuan geratuta, eta garbigelara joanda

(1) Basne edo zorne = podre, pus.

gorputzaren bear kuntzak egin, ogi tartekoak eta akeita artuta 10etan busera igoteko.

Lourdes eta ni, ogi-tartekoak jaten egon giñela konturatu gintzazan, argazkiak atarateko gaillua etxean itzi gendula, eta busera igon gendunean Mari Lourdes alabari deituta, Lourdesek urrenge egunean argazki gaillua otelera bialtzeko arduratu eban.

Bigarrena 12etan, bideko Kastro Gonzalo 2garren zenbakiko ostalean ordu erdian geratuta.

Emendik aurrera Gaztelatik bidean goazela, arri-garrizko gauza bat ikusi gendun, tximist indarra garraiatzeko bidean ikusi genduzan zutoin guztien gaiñean, amiamoko edo zigoñaren abiak egon zira-la, bakotza bere kumeagaz gurazoai itxaroten.

1 1/2etan Puebla de Sanabriara eldu giñan, Hotel Meleirosen: baba zuri, arteki edo zerra⁽¹⁾, eta sagar edo laranjarekin bazkaltzeko.

2 1/2etan busera igon gendun eta Sanxenxoko bidea artuta, Ourense, Ribadabiako gazolindegira 4rak eta 1/4renetan elduta, gorputzaren egin bear genduzenak egin eta 4 1/2ak ziranean busean egon giñan ostera Sanxenxora joateko.

6 1/2etan eldu giñan zortzi egun zoragarrietan gure etxea izango zan Sanxenxoko I Karlos Silgar lau izarrezko arrotzetxera, eta giltzak artu ta gelatara joanda, eroan genduzan jantziak euren lekuetan apaindu ta garastailu⁽²⁾ azpian kokatu apur bat uragaz turrustatu gorputza ozkirutzeko, 7 1/2-etan kaleratu giñan ondartzaren ingurutik Sanxenxoko erria ikusteko gabeko 9rakarte, afaltzeko ordua izan zen arte.

(1) *Arteki edo zerra = filete empanado.* (2) *Garastailu = rociador, ducha,*

Lourdes eta ni, azken eldu giñan ostaleko jan toki-
ra, eta leku bi utzik egon ziran maian ezarri giñan.
Mai polita osotzen gendun, Adela ta Alfonso,
Pedro ta Nati, Jesus ta Eba, Felix ta Karmen, eta
Lourdes ta nigaz, janarietan gure solas aldiko ber-
baldiak, garrantzi andiko zentzuketik txantxako
berbaldira aldatzen ziran ezeren eragospen gabe,
eta zortzi egun onen maikidearen adiskidego ego-
kitasuna oreka gozotsu baten iraun eban.

Bardin sortu zan beste maikideakaz, kalera eta bu-
sera urten gendunean gure artu emon onak naba-
rituta.

Apal edo afaritzeko, plater bete ur-zorri edo kiskira
aundi, edo ta marizkira txikiak⁽³⁾, atara euskuezan
olio ta berakatzakaz erregosita, ortuari mota as-
kogaz egindako salda edo zopa, arraiña erregosita
Bruselaseko azakin, eta budiña⁽⁴⁾, janariari lagun-
tzeko, gura gendun ribeiro ardo zuri ta uragaz.

Solaseko mintzaldi ederrean afaldu ondoren, ogera
joan gintzazan 11k ¼ren gitxiagotan.

Atutxa-tar Paul
Zornotza-n 2.011-n Bagilla-ren 30-ean

(3) Ur-zorri edo kizkira andi edo ta marizkira txikiak = (camarones) quisquillas grandes, o, gambas pequeñas. (4) Budin = flan